

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В. М. КОРЕЦЬКОГО

ЖДИНЯК НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА

УДК 343:340.132-028.85]-027.236(477) (043.3)

**ЕФЕКТИВНІСТЬ
ЗАБОРОНЯЮЧИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор
Бойко Андрій Михайлович,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
професор кафедри кримінального права
і кримінології

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Загиней-Заболотенко Зоя Аполлінаріївна,
начальник відділу єдності правових позицій
правового управління (ІІІ) департаменту
аналітичної та правової роботи
Верховного Суду

кандидат юридичних наук, доцент
Созанський Тарас Іванович,
перший проректор Львівського державного
університету внутрішніх справ

Захист відбудеться 22 вересня 2021 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02 Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано 20 серпня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор юридичних наук

О. О. Кваша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кожна держава потребує ефективної охорони суспільних відносин від протиправних посягань. Забороняючі кримінально-правові норми призначені забезпечити охорону найважливіших суспільних відносин від кримінально-протиправних посягань та запобігати вчиненню кримінальних правопорушень. Те, наскільки відповідній забороняючій кримінально-правовій нормі вдається виконувати своє функціональне призначення, демонструє така її характеристика, як ефективність.

Упродовж двадцяти років із часу прийняття Кримінального кодексу України (далі – КК України) 2001 року і донині він зазнавав численних змін (їх унесено згідно із понад 220 законами), що приймалися з метою його вдосконалення. Проте на сьогодні і в доктрині кримінального права, і в законотворчій та правозастосовній практиці відсутні чіткі критерії того, як визначати ефективність норми, що свідчить про необхідність розробки науково обґрунтованого інструментарію для оцінки ефективності забороняючих кримінально-правових норм.

Питання ефективності правових норм привертало увагу теоретиків права і представників галузевих наук як українських, серед яких В. В. Головченко, В. Н. Денисов, О. М. Мельник, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабінович, В. Ф. Сіренко, так і зарубіжних, із-поміж яких С. С. Алексєєв, В. В. Глазирін, В. С. Горбань, І. А. Іконицька, В. А. Козлов, В. М. Кудрявцев, В. В. Лапаєва, Л. Х. Мінгазов, В. І. Нікітинський, А. С. Пашков, С. В. Поленіна, І. С. Самощенко, Ф. Н. Фаткуллін, В. А. Федосова, Л. Д. Чулюкін, Л. С. Явіч. Аналізу ефективності кримінально-правових норм чи окремих її аспектів присвятили свої розвідки С. А. Домахін, В. С. Дячков, Г. А. Злобін, І. І. Карпець, Н. Ф. Кузнецова, Ю. В. Нікітін, О. І. Рарог, І. О. Рощина, П. С. Тоболкін, І. Г. Філановський, П. Л. Фріс, П. Ф. Хряпінський, М. Д. Шаргородський, В. І. Шмаров. Питання якості кримінального закону були предметом вивчення вітчизняних науковців, зокрема М. І. Бажанова, В. І. Борисова, Л. М. Демидової, Л. В. Дорош, З. А. Загиней-Заболотенко, В. О. Навроцького, М. І. Панова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, М. І. Хавронюка.

Дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм у кримінально-правовій науці комплексно не проводилися. Окремі аспекти цієї тематики розглядалися у кандидатській дисертації І. О. Рощиної (2009 р.) «Ефективність норм кримінального права України у запобіганні злочинам». Проте ця робота не вичерпує існуючої проблематики, низка питань залишаються дискусійними, деякі недостатньо висвітлені, а окремі досі є невирішеними. Зокрема, питання змісту поняття ефективності забороняючих кримінально-правових норм та критеріїв для проведення оцінки їх ефективності; питання якості забороняючих кримінально-правових норм та механізму їх реалізації або взагалі не досліджувалися в українській доктрині права, або ж вивчалися фрагментарно – у рамках розгляду інших питань.

Наведене обумовлює актуальність проведення ґрунтового дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри кримінального права і кримінології Львівського національного університету імені Івана Франка в межах тем: «Актуальні кримінально-правові, кримінологічні та пенітенціарні проблеми запобігання та протидії злочинності в Україні» (номер державної реєстрації 0106U005914), «Теоретико-прикладні проблеми кримінально-правової політики в Україні» (номер державної реєстрації 0110U004074), «Теоретико-прикладні проблеми удосконалення кримінального законодавства України» (номер державної реєстрації № 0113U004175), «Проблеми кримінально-правової охорони особи, суспільства та держави» (номер державної реєстрації 0116U001650); «Теоретико-прикладні проблеми ефективності кримінального законодавства України» (номер державної реєстрації 0119U002406).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол від 28 березня 2007 р. № 11/3) та уточнена (протокол від 3 липня 2020 р. № 86/7).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є розробка та науково-теоретичне обґрунтування системного підходу до проведення аналізу та оцінки ефективності забороняючих кримінально-правових норм.

Для досягнення цієї мети окреслено такі *завдання*:

– встановити та обґрунтувати межі проведення дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм;

– узагальнити підходи (концепції) до визначення ефективності правових норм та на підставі проведення їх критичного аналізу виокремити методологічні підходи до розуміння ефективності забороняючих кримінально-правових норм;

– сформулювати та розкрити зміст поняття «ефективність забороняючої кримінально-правової норми» та встановити критерії для проведення оцінки ефективності забороняючих кримінально-правових норм;

– виявити співвідношення поняття «ефективність» забороняючих кримінально-правових норм із поняттями «економічність», «корисність», «оптимальність», «соціальна цінність», «істинність», «якість» забороняючих кримінально-правових норм;

– з'ясувати доцільність поділу ефективності забороняючих кримінально-правових норм на види (зокрема, соціальну та юридичну ефективність; ефективність у широкому та вузькому розумінні; потенційну і реальну ефективність);

– дослідити поняття якості забороняючих кримінально-правових норм та розробити критерії якості забороняючих кримінально-правових норм;

– розкрити зміст та структуру механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм;

– визначити умови, що впливають на ефективність забороняючих кримінально-правових норм.

Об'єкт дослідження – забороняючі кримінально-правові норми.

Предметом дослідження є ефективність забороняючих кримінально-правових норм.

Методи дослідження у дисертації обрано з урахуванням мети та завдань дослідження, його об'єкта і предмета. Дослідження базується на концептуальних засадах *діалектики* – як фундаментального філософського методу, що дав можливість розглянути окремі явища у розвитку та взаємозв'язку, зокрема під час дослідження ефективності та якості забороняючих кримінально-правових норм, механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2). Зі загальнонаукових і спеціально-наукових методів використано такі: *аналіз та синтез* – для виділення властивостей, ознак ефективності забороняючих кримінально-правових норм та об'єднання їх у визначення поняття (підрозділ 2.1); *абстрагування та індукції* – з метою уявного відходу від несуттєвих властивостей, зв'язків, які характеризують поняття, що стосуються ефективності забороняючих кримінально-правових норм, із одночасним виокремленням їх найважливіших рис для одержання загальних висновків (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1, 3.2); *дедукції* – для поширення загальних висновків теорії ефективності правових норм на досліджуваний вид (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3); *системно-структурний* – використовувався під час дослідження якості та механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм як пов'язаних та взаємообумовлених елементів ефективності забороняючих кримінально-правових норм, для визначення критеріїв розмежування ефективності забороняючих кримінально-правових норм зі суміжними поняттями (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2); *порівняльно-правовий* – для порівняння правових позицій Верховного Суду України, Верховного Суду, Конституційного Суду України з подібних питань між собою та з практикою Європейського суду з прав людини (підрозділи 2.1, 3.1); *герменевтичний* – з метою тлумачення юридичних текстів, зокрема Конституції України, КК України, інших нормативно-правових актів (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1, 3.2); *статистичний* – для вивчення матеріалів судової практики (підрозділи 2.1, 3.1).

Науково-теоретичну базу дослідження формують роботи із кримінального права, кримінології, загальної теорії права, інших галузей права (конституційного, кримінально-процесуального). Використано довідково-енциклопедичні видання та літературу з філософії.

Нормативну базу роботи склали Конституція України, положення кримінального законодавства України, нормативно-правові акти інших галузей права.

Емпіричну базу дослідження становить інформація, отримана завдяки аналізу матеріалів судової практики судів різних інстанцій в частині тлумачення та застосування кримінально-правових норм, зокрема постанов Верховного Суду України, Касаційного кримінального суду Верховного Суду та Великої Палати Верховного Суду, а також рішення Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням проблеми ефективності забороняючих кримінально-правових норм. Із-поміж найсуттєвіших положень, які визначають наукову новизну дисертації та виносяться на захист, доцільно виокремити такі:

вперше:

– встановлено межі дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм, під якими запропоновано розуміти період здійснення оцінки ефективності забороняючих кримінально-правових норм – зі створення забороняючої кримінально-правової норми до моменту вчинення кримінального правопорушення;

– визначено, що критеріями ефективності забороняючих кримінально-правових норм є: 1) якість забороняючої кримінально-правової норми, що полягає у її змістовній оцінці; 2) механізм реалізації забороняючої кримінально-правової норми, що полягає у кількісній оцінці ефективності забороняючої кримінально-правової норми;

– констатовано, що під ефективністю забороняючої кримінально-правової норми потрібно розуміти властивість норми, її якісно-кількісну характеристику, яка полягає у потенційній можливості та реальній здатності забороняючої кримінально-правової норми впливати на поведінку суб'єкта з метою утримання його від учинення кримінального правопорушення під погрозою покарання і визначається якістю забороняючої кримінально-правової норми та механізмом її реалізації;

– запропоновано умови ефективності забороняючих кримінально-правових норм поділяти на: ті, що забезпечують їх якість, і ті, що забезпечують дієвість механізму реалізації норм суб'єктами;

удосконалено:

– критерії розмежування реалізації та застосування забороняючих кримінально-правових норм, під якими запропоновано вважати: дію в часі, суб'єктів, правові наслідки, правовідносини, нормативне регулювання;

– підхід, за яким реалізація забороняючих кримінально-правових норм відбувається у межах попереджувальних правовідносин, під якими слід розуміти врегульовані нормами кримінального права суспільні відносини, що виникають між державою та особою, котра може підлягати кримінальній відповідальності, та мають своїм змістом їх взаємні права й обов'язки і спрямовані на охорону найважливіших суспільних відносин шляхом

встановлення у КК України кримінально-правової заборони та передбачення кримінальної відповідальності за її недодержання;

– критерії, за якими необхідно визначати якість забороняючих кримінально-правових норм: 1) внутрішня досконалість – сукупність властивостей забороняючої кримінально-правової норми, які характеризують її зміст; 2) зовнішня досконалість – сукупність властивостей забороняючої кримінально-правової норми, які характеризують її форму, що виражається у кримінально-правовому приписі;

– поняття механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм, під яким пропонується розуміти процес здійснення суб'єктами прав та виконання обов'язків, визначених забороняючими кримінально-правовими нормами, що виражається у правомірній усвідомленій вольовій поведінці осіб, котрі можуть підлягати кримінальній відповідальності, і має своїм результатом дотримання ними цих норм;

дістали подальший розвиток:

– теоретичні положення щодо розмежування ефективності забороняючих кримінально-правових норм зі суміжними поняттями, зокрема з поняттями економічності, корисності, оптимальності, соціальної цінності, істинності та якості забороняючих кримінально-правових норм, які становлять самостійні, відмінні характеристики забороняючої кримінально-правової норми;

– теза про те, що теоретичне і практичне значення має поділ ефективності забороняючих кримінально-правових норм на потенційну та реальну.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені у дисертації положення та висновки можуть бути використані у:

– *правотворчості* – для вдосконалення забороняючих кримінально-правових норм;

– *правозастосовній діяльності* – для забезпечення якісної, точної та ефективної практики застосування забороняючих кримінально-правових норм;

– *науково-дослідницькій діяльності* – для подальшого розвитку й науково-теоретичного вдосконалення теорії ефективності кримінально-правових норм;

– *навчальному процесі* – під час викладання дисциплін «Кримінальне право України. Загальна частина», «Кримінальне право України. Особлива частина», «Кримінологія» (акт впровадження від 10.02.2021 р.), а також спецкурсів для студентів юридичних спеціальностей; при підготовці підручників, навчальних посібників та іншої літератури для юридичних закладів освіти.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на 10 міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях: Всеукраїнській міжвузівській науковій конференції молодих учених та аспірантів «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина»

(м. Івано-Франківськ, 20 квітня 2007 р.); XIV регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 6 лютого 2008 р.); XV регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 4–5 лютого 2009 р.); XVIII регіональній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 26–27 січня 2012 р.); IV міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченій 95-річчю з дня народження професора М. В. Салтевського (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінальної відповідальності» (м. Харків, 10–11 жовтня 2013 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (м. Запоріжжя, 3–4 жовтня 2014 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень» (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2015 р.); XXV звітній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 7–8 лютого 2019 р.); XXVII звітній науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 5–6 лютого 2021 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи відображено у п'ятнадцяти наукових працях. Це, зокрема, п'ять наукових статей, із них чотири – у фахових виданнях України, одна – в іноземному виданні, а також десять – тези доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 187 сторінок, з яких основний текст – 162 сторінки, список використаних джерел (193 найменування) – 21 сторінка, два додатки – 4 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічні засади; сформульовано основні положення та висновки, що становлять наукову новизну і виносяться на захист; вказано практичне значення отриманих результатів та їх апробацію.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні засади дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Межі дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм» встановлено, що на сьогодні немає наукового обґрунтування меж дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм, що спричинило появу різних позицій науковців стосовно розуміння поняття ефективності забороняючої кримінально-правової норми.

З метою визначення меж дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм проведено розмежування реалізації та застосування забороняючих кримінально-правових норм. Констатовано, що реалізація та застосування забороняючих кримінально-правових норм охоплюють певні етапи (стадії), які можуть мати місце протягом дії забороняючої кримінально-правової норми (з моменту набрання чинності норми до втрати нею чинності), здійснення одного з яких відповідною особою виключає можливість наявності іншого.

З урахуванням проведеного розмежування реалізації та застосування забороняючих кримінально-правових норм з'ясовано, що ефективність забороняючих кримінально-правових норм та ефективність діяльності щодо їх застосування потрібно розрізняти. Ефективність забороняючих кримінально-правових норм визначається до моменту вчинення кримінального правопорушення.

У підрозділі 1.2 «Підходи (концепції) до визначення ефективності забороняючих кримінально-правових норм» проаналізовано наукові підходи (концепції) до визначення ефективності правових норм і наведено переваги й недоліки кожного з них. Виокремлено такі методологічні підходи до розуміння ефективності забороняючих кримінально-правових норм: телеологічний (цільовий), аксіологічний та економічний.

Визначення ефективності забороняючих кримінально-правових норм, з огляду на понесені витрати (економічний підхід), є ототожненням ефективності та економічності забороняючої кримінально-правової норми. Аксіологічний підхід до розуміння ефективності забороняючих кримінально-правових норм полягає у визначенні ефективними тих норм, реалізація яких дає змогу забезпечити об'єктивно існуючі інтереси у правовому регулюванні відповідних суспільних відносин. Узгодження забороняючої кримінально-правової норми з існуючими потребами та інтересами виступає однією з умов ефективності забороняючих кримінально-правових норм.

У контексті ефективності забороняючих кримінально-правових норм телеологічний (цільовий) підхід слугує методологічною основою для їх оцінки. Відповідно до вказаного підходу, ефективність забороняючої кримінально-правової норми визначається залежно від досягнення поставленої законодавцем мети, за допомогою категорій «мета-результат».

Розділ 2 «Поняття та види ефективності забороняючих кримінально-правових норм» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Поняття ефективності забороняючої кримінально-правової норми» сформульовано поняття «ефективність забороняючої кримінально-правової норми» з урахуванням правової природи та особливостей реалізації забороняючої кримінально-правової норми.

Встановлено, що забороняюча кримінально-правова норма містить правило забороненої поведінки, тобто вказує на неприпустиму (заборонену) поведінку, від якої особі потрібно утриматися. Доведено, що кримінально-правова заборона є частиною забороняючої кримінально-правової норми, у якій передбачено ознаки складу відповідного кримінального правопорушення. Тобто кримінально-правова заборона міститься у КК України, а не передбачена іншими галузями права, та з моменту набрання нормою чинності впливає на поведінку осіб. Отож, є необґрунтованою позиція представників нормативної теорії про те, що кримінально-правова норма містить лише санкції за порушення норм інших галузей права, не містить кримінально-правової заборони, не забороняє поведінку осіб та звернена лише до відповідних уповноважених державою органів.

Обґрунтовано, що ефективність як характеристика забороняючих кримінально-правових норм визначається не лише після реалізації відповідної забороняючої кримінально-правової норми (реальна ефективність), а й до моменту набрання забороняючою кримінально-правовою нормою чинності (потенційна ефективність). До набрання чинності забороняючої кримінально-правової норми ми можемо лише прогнозувати її ефективність, здійснюючи змістовну оцінку її ефективності, що має особливе значення для вдосконалення забороняючих кримінально-правових норм. Реальна ефективність забороняючої кримінально-правової норми проявляється та встановлюється у процесі її реалізації.

У підрозділі 2.2 «Співвідношення ефективності забороняючих кримінально-правових норм та суміжних понять» встановлено, що поняття ефективності забороняючих кримінально-правових норм належить розмежовувати із поняттями економічності, корисності, оптимальності, соціальної цінності, істинності та якості забороняючих кримінально-правових норм, які є суміжними поняттями.

Роз'яснено відмінність ефективності забороняючих кримінально-правових норм від кожного зі зазначених суміжних понять. Зокрема, обґрунтовано, що, оцінюючи ефективність забороняючої кримінально-правової норми, ми не встановлюємо ті витрати, з якими пов'язане досягнення результату, оскільки вони є показниками економічності норми; не визначаємо співвідношення прогнозованих і побічних результатів, що виникають поза передбаченням законодавця та характеризують корисність норми; не здійснюємо вибір найкращого результату в разі найменших витрат, що встановлюються при визначенні оптимальності забороняючої кримінально-правової норми. Також констатовано, що соціальна цінність забороняючої кримінально-правової норми є здатністю норми правильно відображати об'єктивні закономірності

суспільних відносин; істинність як характеристика норми становить собою відповідність змісту й форми забороняючої кримінально-правової норми змісту відповідного явища; про досконалість норми свідчить така її характеристика, як якість забороняючої кримінально-правової норми.

У підрозділі 2.3 «Види ефективності забороняючих кримінально-правових норм» доведено, що залежно від предмета дослідження ефективність забороняючих кримінально-правових норм доречно поділяти на юридичну та соціальну. При здійсненні оцінки юридичної ефективності забороняючих кримінально-правових норм враховується поведінка особи (утримання особи від учинення кримінального правопорушення), а в разі визначення соціальної ефективності забороняючих кримінально-правових норм – позитивні зміни у правосвідомості особи.

Утім, зважаючи на особливості забороняючих кримінально-правових норм, поділ на види ефективності забороняючих кримінально-правових норм, який має теоретичне і практичне значення, є поділ ефективності забороняючих кримінально-правових норм на потенційну та реальну. Оцінка вказаних видів ефективності забороняючих кримінально-правових норм дає змогу провести комплексну якісно-кількісну оцінку ефективності норми і врахувати отримані результати для вдосконалення забороняючих кримінально-правових норм.

Розділ 3 «Характеристика ефективності забороняючих кримінально-правових норм» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Якість забороняючих кримінально-правових норм» розглядається якість забороняючих кримінально-правових норм як критерій оцінки потенційної ефективності норми. Встановлено, що, формулюючи забороняючу кримінально-правову норму, законодавець опиняється перед проблемою переведення теоретичних положень та ознак певного явища у нормативно-оціночні твердження про поведінку суб'єкта.

Якість забороняючої кримінально-правової норми становить відповідність норми певним вимогам, сукупність властивостей, необхідних і достатніх для врегулювання відповідних суспільних відносин. Визначальними для належної якості забороняючої кримінально-правової норми є властивості, що свідчать про досконалість її змісту та форми, оскільки зміст відповідної забороняючої кримінально-правової норми об'єктивується у відповідному кримінально-правовому приписі.

Досконалість змісту (внутрішня досконалість) забороняючої кримінально-правової норми визначається дотриманням у ході формулювання змісту норми правил щодо повноти, обґрунтованості, своєчасності: криміналізації (декриміналізації) та пеналізації (депеналізації).

Досконалість форми (зовнішня досконалість) встановлюється: дотриманням правил законодавчої техніки (правил формальної логіки; мовних правил) та принципу юридичної визначеності (чіткості, зрозумілості, передбачуваності).

Дотримання та правильне використання всіх засобів і прийомів законодавчої техніки у процесі правотворчості та принципу юридичної визначеності є важливими для забезпечення якості, а відтак і ефективності забороняючих кримінально-правових норм, оскільки доступність, зрозумілість і передбачуваність забороняючих кримінально-правових норм, точність, визначеність, їх внутрішня узгодженість, висока якість законодавчої стилістики сприяють правильному розумінню та реалізації забороняючих кримінально-правових норм.

У підрозділі 3.2 «Механізм реалізації забороняючих кримінально-правових норм» доведено, що ефективність забороняючих кримінально-правових норм визначається не лише якістю норми, а й дієвим механізмом її реалізації, оскільки завдяки механізму реалізації проявляються якісні властивості норми і за умови його належного функціонування переходять у кількісні показники, тобто у належне впорядкування суспільних відносин.

Механізм реалізації забороняючих кримінально-правових норм – це певна наукова абстракція, що допомагає встановити типову, узагальнену модель певного механізму.

Структурними елементами механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм є правовий засіб (нормативна основа), об'єкт, суб'єкт та соціально-правовий зв'язок.

Правовим засобом (нормативною основою) впливу на суспільні відносини виступає наявність норми-заборони, що набрала законної сили і містить ту модель поведінки, від якої суб'єкту потрібно утриматися. Об'єктом впливу забороняючої кримінально-правової норми є поведінка особи (в разі визначення юридичної ефективності забороняючих кримінально-правових норм) та правосвідомість особи (при визначенні соціальної ефективності забороняючих кримінально-правових норм). Суб'єктами у механізмі реалізації забороняючих кримінально-правових норм виступають фізичні, осудні особи, що досягнули віку, з якого вони підлягають кримінальній відповідальності, які утримуються від вчинення кримінального правопорушення завдяки наявності забороняючої кримінально-правової норми, і держава, яка повинна гарантувати не застосовувати покарання до особи за умови невчинення нею кримінального правопорушення.

Реалізація змісту забороняючих кримінально-правових норм у реальний зміст суспільних відносин демонструє наявність соціально значимого зв'язку забороняючих кримінально-правових норм, у яких міститься нормативна воля держави в особі уповноважених органів, для врегулювання суспільних відносин з поведінкою окремих суб'єктів. Характер цього зв'язку визначається соціальним середовищем, а також певною сукупністю умов, які оточують суб'єкта та чинять вплив на його свідомість і волю, а відтак визначають його поведінку (правомірну чи кримінально-протиправну).

У підрозділі 3.3 «Умови ефективності забороняючих кримінально-правових норм» виокремлено та проаналізовано умови ефективності забороняючих кримінально-правових норм.

Обґрунтовано, що для досягнення ефективності забороняючих кримінально-правових норм необхідним є врахування умов, які впливають на забезпечення якості забороняючих кримінально-правових норм і механізму їх реалізації. До основних умов ефективності забороняючих кримінально-правових норм, що забезпечують їхню якість, належать: 1) соціальна обумовленість забороняючої кримінально-правової норми; 2) відповідність забороняючої кримінально-правової норми: а) об'єктивним закономірностям розвитку суспільства, б) Конституції України, в) чинним міжнародно-правовим договорам, ратифікованим ВР України, 3) врахування у законотворчій діяльності принципів системного підходу; 4) стабільність забороняючої кримінально-правової норми; 5) процедурна досконалість. Основними умовами ефективності забороняючих кримінально-правових норм, що забезпечують дієвість механізму реалізації норм суб'єктами, є: 1) своєчасність і доступність інформації про зміст забороняючої кримінально-правової норми; 2) відповідність забороняючої кримінально-правової норми: а) потребам та інтересам громадян; б) стану правосвідомості й моралі; 3) невідворотність кримінальної відповідальності; 4) врахування громадської думки.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що втілилось у комплексному дослідженні ефективності забороняючих кримінально-правових норм, завдяки чому сформульовано низку висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Визначено та обґрунтовано межі проведення дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм. Оцінка ефективності забороняючих кримінально-правових норм повинна мати комплексний характер, таке дослідження необхідно проводити починаючи зі створення забороняючої кримінально-правової норми до моменту вчинення кримінального правопорушення. З моменту вчинення кримінального правопорушення здійснюється оцінка ефективності діяльності щодо застосування забороняючих кримінально-правових норм, яка встановлюється за іншими критеріями, ніж ефективність норм.

Інші підходи до розуміння меж дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм включають у ефективність власне забороняючої кримінально-правової норми ще й інші чинники (зокрема, професійні якості правозастосовувача, наявність чи відсутність належного матеріально-технічного забезпечення уповноважених державою органів, взаємосуперечливий

розподіл функцій та повноважень між відповідними судами й органами досудового розслідування), які не є показниками ефективності чи неефективності забороняючої кримінально-правової норми.

Крім цього, включення у поняття ефективності забороняючих кримінально-правових норм ще й ефективності діяльності щодо їх застосування призводить не лише до ускладнення оцінки ефективності вказаної норми, а й до труднощів у виокремленні власне ефективності забороняючої кримінально-правової норми. Адже весь процес застосування забороняючої кримінально-правової норми, з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і до моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду, відбувається у межах та в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України, що також суттєво впливає на ефективність. Тому ефективність забороняючих кримінально-правових норм та ефективність діяльності з їх застосування потрібно розмежовувати.

2. Пропозиції щодо розроблення універсального визначення ефективності правових норм можна реалізувати дещо умовно, оскільки специфіка кожної галузі права змушує вносити відповідні корективи.

Методологічною основою для оцінки ефективності забороняючих кримінально-правових норм слугує телеологічний (цільовий) підхід до розуміння ефективності норм, згідно з яким оцінка ефективності забороняючих кримінально-правових норм полягає у встановленні досягнення поставлених при прийнятті забороняючої кримінально-правової норми цілей. Завданням і безпосередньою метою забороняючої кримінально-правової норми є охорона найважливіших суспільних відносин від кримінально-протиправних посягань та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. Вказана мета досягається завдяки реалізації забороняючої кримінально-правової норми шляхом дотримання кримінально-правових заборон, тобто утримання відповідних суб'єктів від вчинення кримінальних правопорушень.

3. Обґрунтовано, що ефективність забороняючих кримінально-правових норм повинна досліджуватися комплексно, у єдності якісної та кількісної оцінки ефективності забороняючої кримінально-правової норми.

Якісна (змістовна) оцінка ефективності забороняючих кримінально-правових норм здійснюється за критеріями досконалості забороняючої кримінально-правової норми щодо змісту та форми, які визначають якість забороняючої кримінально-правової норми і становлять її потенційну ефективність.

Кількісна оцінка визначає реальну ефективність забороняючих кримінально-правових норм, що проявляється у процесі їх реалізації, оскільки втілення змісту забороняючої кримінально-правової норми у поведінці суб'єктів відбувається за допомогою механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм.

4. Визначено співвідношення поняття ефективності забороняючих кримінально-правових норм з такими поняттями, як «економічність», «корисність», «оптимальність», «соціальна цінність», «істинність» та «якість» забороняючих кримінально-правових норм, що сприяло обґрунтуванню перелічених понять як неототожнюваних.

Ефективність забороняючих кримінально-правових норм та інші поняття, як-от: «економічність», «корисність», «оптимальність», «соціальна цінність», «істинність», «якість» – становлять самостійні, відмінні характеристики забороняючих кримінально-правових норм та позначають різні властивості забороняючих кримінально-правових норм. Тому потрібно розмежовувати ефективність забороняючих кримінально-правових норм і суміжні поняття («економічність», «корисність», «оптимальність», «соціальна цінність», «істинність», «якість»), оскільки вони різняться за змістом, правовою природою, показниками, кожне з них має своє самостійне значення.

5. Обґрунтовано, що поділ ефективності забороняючих кримінально-правових норм на види, які становлять інтерес для науки та правозастосування, є поділ на потенційну і реальну ефективність забороняючих кримінально-правових норм.

Дослідження потенційної ефективності забороняючих кримінально-правових норм дає змогу ще до набрання нормою чинності визначити її потенційний вплив на суспільні відносини. Під реальною ефективністю забороняючих кримінально-правових норм потрібно розуміти дієвість механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм, завдяки якому якісні властивості забороняючої кримінально-правової норми проявляються у поведінці суб'єктів реалізації норми та переходять у кількісні показники, впорядковуючи суспільні відносини.

Поділ ефективності забороняючих кримінально-правових норм на ефективність у широкому й вузькому розумінні є недоцільним. Ефективність забороняючих кримінально-правових норм у широкому розумінні охоплює різнопорядкові категорії: ефективність забороняючої кримінально-правової норми, ефективність правозастосовної діяльності, правосвідомість та соціальну цінність норми. Розуміння ефективності забороняючих кримінально-правових норм у вузькому значенні зводиться до оцінки якості забороняючої кримінально-правової норми без урахування фактичного результату реалізації забороняючої кримінально-правової норми. Зрештою, ефективність забороняючої кримінально-правової норми – це характеристика її реалізації з урахуванням якісних характеристик норми.

6. Якість забороняючих кримінально-правових норм потрібно розглядати в єдності та взаємозв'язку питань змісту і форми забороняючої кримінально-правової норми, як систему змістових положень і формальних приписів, оскільки зміст забороняючої кримінально-правової норми об'єктивується у кримінально-правовому приписі та у сукупності (змісту й форми) визначає якість забороняючої кримінально-правової норми.

Оцінку якості забороняючих кримінально-правових норм належить проводити за такими критеріями: 1) внутрішня досконалість – сукупність властивостей забороняючої кримінально-правової норми, які характеризують її зміст; критеріями визначення внутрішньої досконалості забороняючих кримінально-правових норм є дотриманням у ході формулювання змісту норми правил щодо повноти, обґрунтованості, своєчасності: а) криміналізації (декриміналізації); б) пеналізації (депеналізації); 2) зовнішня досконалість – сукупність властивостей забороняючої кримінально-правової норми, які характеризують її форму (виражається у кримінально-правовому приписі). Зовнішня досконалість забороняючих кримінально-правових норм визначається за критерієм дотримання правил законодавчої техніки (формальної логіки; мовних правил) та принципу юридичної визначеності (чіткості, зрозумілості, передбачуваності).

Важливими цілями законодавчої техніки для забезпечення якості забороняючих кримінально-правових норм є такі: 1) точне відображення відповідного явища об'єктивної дійсності, що надасть можливість адекватно регулювати суспільні відносини, своєчасно реагувати на нові форми відповідних суспільно небезпечних діянь, тобто стосується формулювань відповідної забороняючої кримінально-правової норми; вказана мета забезпечується дотриманням правил формальної логіки, граматичних і мовних правил; 2) формулювання мають бути чіткими, точними, доступними, зрозумілими, передбачуваними, тобто відповідати принципу юридичної визначеності, з урахуванням адресатів забороняючих кримінально-правових норм, орієнтацією на них.

З'ясовано, що якість забороняючої кримінально-правової норми – це сукупність властивостей забороняючої кримінально-правової норми, необхідних і достатніх для забезпечення ефективного врегулювання охоронюваних цією нормою суспільних відносин, що свідчить про досконалість її змісту та форми.

7. Описання відповідного процесу реалізації забороняючих кримінально-правових норм має важливе: а) теоретичне значення, оскільки дає можливість врахування під час конструювання забороняючих кримінально-правових норм усіх умов, необхідних для ефективної їх реалізації; б) практичне значення, позаяк механізм реалізації забороняючих кримінально-правових норм потрібен для втілення у діяннях суб'єктів вимог забороняючих кримінально-правових норм, здійснення суб'єктами своїх прав та обов'язків.

Механізм реалізації забороняючих кримінально-правових норм вважається невід'ємною частиною (тобто входить у систему) механізму кримінально-правового регулювання, тому ефективність механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм залежить від ефективності механізму кримінально-правового регулювання.

Природа механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм багатоаспектна. Забороняюча кримінально-правова норма може мати різний

вплив на суспільні відносини, зокрема соціальний, проте провідну роль відіграє юридичний вплив забороняючої кримінально-правової норми та, відповідно, його механізм впливу на поведінку суб'єкта, завданням якого є забезпечення дієвості відповідного юридичного засобу – забороняючої кримінально-правової норми.

У механізмі реалізації забороняючих кримінально-правових норм потрібно виділяти два найважливіші аспекти: перший – попереджувальна дія забороняючої кримінально-правової норми, що визначається її якісними властивостями; другий – інтелектуальна та волева діяльність конкретного суб'єкта, котрий визначає, який шлях правомірної чи кримінально-протиправної поведінки обрати для себе.

Виокремлено три стадії, які впливають на забезпечення ефективності механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм: 1) виявлення та актуалізація проблематики кримінально-правових заборон і відповідальності за їх порушення; 2) формалізація суспільно небезпечної поведінки (належне моделювання у забороняючій кримінально-правовій нормі кримінально-протиправної поведінки суб'єкта); 3) дотримання забороняючої кримінально-правової норми (з моменту набрання чинності забороняючою кримінально-правовою нормою вона починає діяти та може бути реалізована відповідними суб'єктами до втрати нормою чинності або доки особа не порушить відповідну кримінально-правову заборону і вчинить кримінальне правопорушення).

8. Для забезпечення ефективності забороняючих кримінально-правових норм важливе значення має виявлення та врахування умов, що впливають на їхню ефективність. Умови ефективності забороняючих кримінально-правових норм запропоновано поділяти на умови ефективності забороняючих кримінально-правових норм, що забезпечують їхню якість, та умови ефективності забороняючих кримінально-правових норм, що забезпечують дієвість механізму реалізації норм суб'єктами. Врахування цих умов сприяє активному прояву ефективності забороняючих кримінально-правових норм і перетворенню закладених у них можливостей у реальну дійсність, а неврахування, навпаки, знижує ефективність забороняючих кримінально-правових норм.

9. Перспективними напрямками подальших досліджень за тематикою дисертації є розробка альтернативних методик оцінки ефективності забороняючих кримінально-правових норм та алгоритму проведення експертизи якості забороняючих кримінально-правових норм, вироблення пропозицій щодо вдосконалення забороняючих кримінально-правових норм.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ждиняк Н. П. Поняття ефективності кримінально-правової норми. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2009. Вип. 49. С. 229–235.
2. Ждиняк Н. П. Механізм реалізації забороняючих кримінально-правових норм: поняття та окремі питання ефективності. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 52. С. 326–333.
3. Ждиняк Н. П. Забороняюча кримінально-правова норма: проблеми змісту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. № 3. С. 10–13.
4. Ждиняк Н. П. Якість забороняючих кримінально-правових норм: поняття та критерії. *Форум права*. 2020. № 64 (5) С. 84–91 URL: https://forumprava.pp.ua/files/084-091-2020-5-FP-Zhdynyak_11.pdf.
5. Ждиняк Н. П. Ефективність як характеристика забороняючих кримінально-правових норм. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2020. № 5. С. 17–22.
6. Ждиняк Н. П. До питання про поняття ефективності загальнопопереджувального впливу кримінально-правових норм. *Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції (Івано-Франківськ, 20 квітня 2007 р.)*. Івано-Франківськ, 2007. С. 281–285.
7. Ждиняк Н. П. Умови ефективності кримінально-правових норм. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XIV Регіональної науково-практичної конференції (Львів, 6 лютого 2008 р.)*. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. С. 264–266.
8. Ждиняк Н. П. Ефективність кримінально-правової норми та суміжні поняття. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XV регіональної науково-практичної конференції (Львів, 4–5 лютого 2009 р.)*. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009. С. 308–310.
9. Ждиняк Н. П. Потенційна та реальна ефективність забороняючих кримінально-правових норм. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XVIII регіональної науково-практичної конференції (Львів, 26–27 січня 2012 р.)*. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2012. С. 332–333.
10. Ждиняк Н. П. Межі дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю з дня народження професора М. В. Салтевського (Одеса, 2 листопада 2012 р.)*. Одеса: Фенікс, 2012. С. 83–86.
11. Ждиняк Н. П. Правова природа та зміст кримінально-правової заборони: окремі питання. *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 10–11 жовтня 2013 р.)* /

редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2013. С. 705–709.

12. Ждиняк Н. П. Юридична та соціальна ефективність забороняючих кримінально-правових норм. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 3–4 жовтня 2014 р.)* / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. С. 210–213.

13. Ждиняк Н. П. Про зміст та обсяг поняття «ефективність механізму реалізації забороняючих кримінально-правових норм». *Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2015 р.)* / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. С. 112–114.

14. Ждиняк Н. П. Критерії оцінки якості забороняючих кримінально-правових норм. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXV звітної науково-практичної конференції (Львів, 7–8 лютого 2019 р.): у 2 ч. Ч. 2.* Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. С. 108–110.

15. Ждиняк Н. П. Методологічні підходи до розуміння ефективності забороняючих кримінально-правових норм. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXVII звітної науково-практичної конференції (Львів, 5–6 лютого 2021 р.): у 2 ч. Ч. 2.* Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. С. 141–143.

АНОТАЦІЯ

Ждиняк Н. П. Ефективність забороняючих кримінально-правових норм. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2021.

Уперше в Україні комплексно досліджено ефективність забороняючих кримінально-правових норм. Обґрунтовано межі проведення дослідження ефективності забороняючих кримінально-правових норм та узагальнено методологічні підходи до розуміння їх ефективності. Сформульовано поняття ефективності забороняючої кримінально-правової норми, з'ясовано співвідношення ефективності зі суміжними поняттями (економічності, корисності, оптимальності, соціальної цінності, істинності та якості), охарактеризовано види ефективності цих норм. Проаналізовано якість забороняючих кримінально-правових норм і механізм їх реалізації як критерії проведення якісної та кількісної оцінки ефективності таких норм. Визначено умови ефективності забороняючих кримінально-правових норм.

Ключові слова: забороняюча кримінально-правова норма, ефективність забороняючих кримінально-правових норм, критерії ефективності забороняючих кримінально-правових норм, якість забороняючих кримінально-правових норм, механізм реалізації забороняючих кримінально-правових норм.

АННОТАЦИЯ

Ждыняк Н. П. Эффективность запрещающих уголовно-правовых норм. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Институт государства и права им. В. М. Корецкого Национальной академии наук Украины, Киев, 2021.

Впервые в Украине комплексно исследована эффективность запрещающих уголовно-правовых норм. Обосновано пределы проведения исследования эффективности запрещающих уголовно-правовых норм, обобщены методологические подходы к пониманию их эффективности. Сформулировано понятие эффективности запрещающей уголовно-правовой нормы, установлено соотношение эффективности со смежными понятиями (экономичности, полезности, оптимальности, социальной ценности, истинности и качества), охарактеризованы виды эффективности данных норм. Проанализированы качество запрещающих уголовно-правовых норм и механизм их реализации как критерии произведения качественной и количественной оценки эффективности рассматриваемых норм. Определены условия эффективности запрещающих уголовно-правовых норм.

Ключевые слова: запрещающая уголовно-правовая норма; эффективность запрещающих уголовно-правовых норм, критерии эффективности запрещающих уголовно-правовых норм, качество запрещающих уголовно-правовых норм, механизм реализации запрещающих уголовно-правовых норм.

SUMMARY

Zhdynyak N. P. The effectiveness of prohibitive criminal law norms. – On the manuscript rights.

Thesis for the Candidate Degree in Law in specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – V. M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation is the first in Ukraine systematic and complex monographic study of the effectiveness of prohibitive criminal law norms. The paper substantiates the limits of the study and summarizes the methodological approaches to understanding the effectiveness of prohibitive criminal law norms. The concept of efficiency of prohibitive criminal law norms is formulated, the ratio of efficiency with related concepts (economy, usefulness, optimality, social value, truth and

quality) is determined, the types of efficiency of prohibitive criminal law norms are investigated. The quality and mechanism of implementation of prohibitive criminal law norms are analyzed as criteria for conducting a qualitative and quantitative assessment of the effectiveness of norms. The conditions for the effectiveness of prohibitive criminal law are determined.

In particular, in the first section which is devoted to the general theoretical principles of the study of the effectiveness of prohibitive criminal law norms, it is established that at the present stage there is no scientific justification for the study of the effectiveness of prohibitive criminal law norms.

The limits of the study of the effectiveness of prohibitive criminal law norms have been determined and substantiated. It is proved that the assessment of the effectiveness of prohibitive criminal law norms should be comprehensive, such a study should be conducted starting with the creation of a prohibitive criminal law until the commission of a criminal offense.

Scientific approaches to understanding the effectiveness of prohibitive criminal law norms are summarized and their advantages and disadvantages are revealed.

The second section It is substantiated that the effectiveness of prohibitive criminal law should be studied comprehensively, in the unity of qualitative and quantitative assessment of the effectiveness of prohibitive criminal law norms.

It is stated that qualitative (substantive) assessment of the effectiveness of prohibitive criminal law norms is based on the criteria of perfection of prohibitive criminal law norms in terms of content and form, which determine the quality of prohibitive criminal law norms and constitute its potential effectiveness.

It is argued that by quantifying the effectiveness of prohibitive criminal law norms, we determine the real effectiveness of the norm, which is manifested in the implementation of prohibitive criminal law norms, as the implementation of the content of prohibitive criminal law norms in the behavior of subjects is implemented through the mechanism of criminal law norms.

To conduct a quantitative assessment of the effectiveness of prohibitive criminal law norms, it is necessary to use a approach, which consists in comparing two basic categories: "goal" and "result". The purpose of the prohibitive criminal law norms is to protect the most important public relations from criminal encroachment by deterring subjects from committing a criminal offense under threat of punishment; the result is the deterrence of subjects from committing a criminal offense.

The author's position is expressed on defining the concept of the effectiveness of prohibitive criminal law norms, which is proposed to understand as the character of the norm, its qualitative and quantitative characteristics, which manifests in the potential and real ability of the prohibitive criminal law norms to influence the behavior of the subject to refrain from committing criminal offense under threat of punishment, which is determined by the quality of the prohibitive criminal law norm and the mechanism of its implementation.

It is established that the effectiveness of prohibitive criminal law norms with the concepts (cost-effectiveness, usefulness, optimality, social value, truth and quality) should be distinguished, because they are independent, different characteristics of the prohibitive criminal law norms; differ in content, legal nature, indicators, each of these concepts has its own meaning.

It is argued that to study the effectiveness of prohibitive criminal law norms, it is important to identify the following types of efficiency: potential and actual.

The third section it was stated that the quality of prohibitive criminal law norm should be considered in the unity and relationship of the content and form of prohibitive criminal law norm, as a system of substantive provisions and formal requirements, as the content of prohibitive criminal law norm is objectified in criminal law regulation and in its entirety (content and form) determine the quality of the prohibitive criminal law.

Assessment of the quality of prohibitive criminal law norms should be carried out according to the following criteria: 1) internal perfection – a set of characteristics of the prohibitive criminal law norms, which characterize the content of the prohibitive criminal law norm; 2) external perfection – a set of characteristics of the prohibitive criminal law, which characterize the form of the prohibitive criminal law (expressed in the criminal law prescription).

It is proved that the effectiveness of prohibitive criminal law norms is determined not only by the quality of the norm, but also by the effective mechanism of their implementation, because, due to the implementation mechanism, the qualitative characteristics of the norm are manifested, and under its proper functioning.

It is concluded that in the mechanism of implementation of prohibitive criminal law norms, it is necessary to identify two most important aspects: 1) the first – the preventive effect of prohibitive criminal law norms, which is determined by its qualitative properties; 2) the second - the intellectual and volitional activity of a particular person, which determines which way: lawful or criminally illegal behavior to choose for yourself.

The content and structure of the implementation mechanism of prohibitive criminal law norms are revealed. The structural elements of the implementation mechanism of prohibitive criminal law norms are: legal remedy (regulatory framework), object, subject and social and legal relationship.

The conditions of effectiveness of prohibitive criminal law norms are singled out and analyzed. It is concluded that the conditions of effectiveness of prohibitive criminal law norms should be divided into: conditions of effectiveness of prohibitive criminal law norms, ensuring their quality and conditions of effectiveness of prohibitive criminal law norms, providing the effective mechanism for implementing the rules by the subjects.

Key words: prohibitive criminal law norm, effectiveness of prohibitive criminal law norms, criteria of effectiveness of prohibitive criminal law norms, quality of prohibitive criminal law norms, mechanism of implementation of prohibitive criminal law norms.

Підписано до друку 17.08.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 63-21.
Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.